

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2025.2.7>

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕАГУВАННЯ НА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ ЗІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Досич А. О. – аспірант кафедри публічного управління, менеджменту
інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів
і природокористування
ORCID: 0009-0003-5599-6212

У статті досліджено процес формування та функціонування інституційного механізму реагування України на сексуальне насильство, пов'язане зі збройною агресією Російської Федерації. Автор аналізує унікальні риси цього виду злочинів у контексті війни, правове регулювання, зокрема визначення СНПК у Законі України №4067-IX, та масштаби зафіксованих випадків. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правової бази, інституційних структур та міжвідомчих механізмів, які забезпечують виявлення, документування, розслідування випадків СНПК, а також надання підтримки постраждалим особам. Зазначено, що сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), є не лише наслідком війни, а й цілеспрямованою зброєю у гібридній війні РФ, що має систематичний характер. У фокусі дослідження – міжвідомча робоча група з питань протидії СНПК, її склад, повноваження та результативність.

На основі емпіричних даних, міжнародних і національних нормативно-правових актів та аналізу діяльності державних і громадських організацій розкривається багаторівнева система реагування: ідентифікація, документування, розслідування, надання допомоги постраждалим і забезпечення доступу до правосуддя та компенсації. Особливу увагу приділено принципу «Do No Harm» у роботі з постраждалими та рекомендаціям щодо удосконалення процедур взаємодії між суб'єктами механізму. Висвітлено актуальну статистику зафіксованих випадків СНПК та ключові виклики, пов'язані з доступом до правосуддя та механізмів репарацій. Підсумовано, що ефективне реагування на СНПК потребує сталої міжвідомчої взаємодії, нормативного вдосконалення та системної підтримки постраждалих з боку держави та міжнародних партнерів.

Ключові слова: збройна агресія, сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) інституційний механізм, документування злочинів, репарації, публічна політика.

Dosych A. O. Institutional mechanism of public policy in responding to sexual violence related to the armed aggression of the russian federation against Ukraine

The article explores the process of formation and functioning of Ukraine's institutional response mechanism to sexual violence, associated with the armed aggression of the Russian Federation. The author analyzes the unique features of this type of crime in the context of war, the legal framework – including the definition of CRSV in the Law of Ukraine No. 4067-IX – and the scale of documented cases. Special attention is given to the analysis of the legal framework, institutional structures, and interagency mechanisms that ensure the detection, documentation, investigation of conflict-related sexual violence (CRSV), as well as providing support to the survivors. It is noted that CRSV is not only a consequence of war but also a deliberate weapon in Russia's hybrid warfare, with a systematic nature. The focus of the research is the interagency working group on combating CRSV, its composition, powers, and effectiveness.

Based on empirical data, international and national legal acts, and an analysis of the activities of state and civil society organizations, the article reveals a multi-level response system: identification, documentation, investigation, provision of assistance to survivors, and ensuring access to justice and reparations. Special attention is paid to the «Do No Harm» principle in working with survivors, as well as to recommendations for improving interaction procedures among the actors of the mechanism. The current statistics of recorded CRSV cases and key challenges related to access to justice and reparations mechanisms are highlighted. It is concluded that an effective response to CRSV requires sustained interagency cooperation, regulatory improvements, and systematic support for survivors by the state and international partners.

Key words: *armed aggression, conflict-related sexual violence (CRSV), institutional mechanism, crime documentation, reparations, public policy.*

Вступ. Україна активно розвиває системні механізми для боротьби з сексуальним насильством, яке є частиною збройної агресії Російської Федерації. Сексуальне насильство, вчинене під час війни, має низку унікальних характеристик, які відрізняють його від аналогічних злочинів у мирний час. В Україні воно використовується російськими військовими як зброя терору, що має глибокі соціальні, психологічні та правові наслідки.

Законом України №4067-IX «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» вперше офіційно дано визначення цьому виду насильства:

«Сексуальне насильство, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України, – сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 року, включаючи зґвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примушування до зайняття проституцією, сексуальну експлуатацію, примушування до статевого акту з третьою особою, примушування до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, примусове обрізання, примусову кастрацію, каліцтво або вчинення насильницьких дій над статевими органами, примусове оголення сексуального характеру, будь-яку іншу форму сексуального насильства, а також погрози та спроби його вчинення» (далі – СНПК) [5].

Станом на 3 березня 2025 року Офісом генерального прокурора України зафіксовано 344 фактів СНПК (чоловіки – 124, жінки – 220, з них неповнолітні – 17, з яких 16 дівчат та 1 хлопець [2].

Матеріали та методи. Написання статті ґрунтувалося на використанні емпіричних даних (офіційні звіти державних органів та Моніторингової Місії ООН з прав людини), аналітиці наукових публікацій (наукові статті, гендерні дослідження, кримінології які стосуються тематики СНПК та формування інституційного механізму в питанні реагування на цей вид злочину), нормативно правових актів та міжнародного законодавства (Женевські конвенції, Римський статут МКС, українське законодавство, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству



Рис. 1. Кількість випадків СНПК з розбивкою по областях

стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція).

Теоретичні методи дослідження були використані для вивчення сексуального насильства як частини військової стратегії РФ (системний аналіз); аналіз міжнародного та українського законодавства (порівняльно-правовий); обробка текстів звітів (контент-аналіз).

Емпіричними методами було проаналізовано статистику зареєстрованих випадків, географію злочинів (кількісний).

За допомогою спеціальних методів дані візуалізовано та здійснено оцінку впливу насильства на жінок, чоловіків, дітей (гендерний підхід).

Етику дослідження дотримано шляхом використання лише публічних джерел, що забезпечило уникнення стигматизації постраждалих.

Використання різноманітних методів дозволяє оцінити як масштаби злочинів, так і механізми їхнього запобігання.

Результати. Україна формує багаторівневу систему інституційного механізму публічної політики з реагування на СНПК. Інституційний механізм у даному контексті являє собою систему взаємопов'язаних державних, міжнародних та громадських інституцій, спрямовану на запобігання, документування, розслідування та надання комплексної допомоги постраждалим. Його функціонування ґрунтується на нормативно-правовій базі, координаційних структурах та спеціалізованих процедурах, що мають забезпечувати:

- Ідентифікацію та фіксацію злочинів. Створення спеціалізованих підрозділів у системі правоохоронних органів (наприклад, координаційний центр підтримки потерпілих і свідків [6] та Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту ОГП [3]).

- Координацію між суб'єктами державної політики та міжнародними і громадськими організаціями. Діяльність Міжвідомчої робочої групи з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання допомоги постраждалим, що консолідує зусилля органів державної влади, сектору безпеки та оборони, міжнародних і громадських організацій, до мандату яких входить зазначене питання [12].

- Надання комплексної допомоги постраждалим через систему сервісів, служб, правової та медико-психологічної підтримки та реабілітаційних програм.

- Механізми фінансової компенсації, в тому числі і через реалізацію Пілотного проєкту з Невідкладних проміжних репарацій для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, який реалізується Глобальним фондом тих, хто пережив насильство [10].

- Міжнародну інтеграцію та відповідальність, зокрема через співпрацю з Міжнародним кримінальним судом у рамках розслідувань за статтею 7 Римського статуту (злочини проти людяності) [13].

- Участь у Міжнародному альянсі з протидії СНПК [9] для впровадження міжнародних стандартів та кращих практик.

Якщо говорити про органи державної влади, установи, які є залученими до інституційного механізму відповідно до зазначених вище активностей, то це: Служба Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністра Юстиції, Верховна Рада, МВС, Міністерство соціальної політики, Мінекономіки, Міністерство оборони, Міністерство у справах ветеранів, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство закордонних справ, Міністерство культури та інформаційної політики,

Міністерство освіти і науки, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерство національної єдності, Міністерство юстиції, Національна поліція, Національне агентство України з питань державної служби, Національна соціальна сервісна служба, Національна служба здоров'я, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба, Служба безпеки України, Державна служба статистики, Адміністрація Держприкордонслужби, Координаційний центр з надання правничої допомоги, ДУ «Урядовий контактний центр», Офіс Генерального прокурора, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Національна школа суддів, Національна академія СБУ, Тренінговий центр прокурорів, Дипломатична академія України та Українська залізниця.

Міжнародні та громадські організації, яка працюють та мають бути враховані в публічній політиці реагування на СНПК:

1. Моніторингова місія Управління Верховного комісару ООН з прав людини, яка займається документуванням випадків СНПК.

2. Міжнародна організація з питань міграції, активно впроваджує навчання персоналу з обміну міжнародним досвідом щодо діяльності у цій сфері.

3. Фонд ООН в галузі народонаселення підтримує функціонування 15 Центрів допомоги врятованим, до сфери послуг яких належить реагування на всі види насильства, надання соціально-психологічної допомоги, юридичний супровід постраждалих та перенаправлення [15]. Також Фондом здійснюється підтримка роботи Платформи допомоги врятованим, яка зібрала в собі всю інформацію щодо доступних сервісів [11].

4. Рада Європи в Україні, Фонд доктора Деніса Муквеге та ООН Жінки здійснюють експертну підтримку органів влади та місцевого самоврядування; проводять спеціалізовані навчання для фахівців всіх рівнів; підтримують діяльності неурядових організацій.

5. Червоний хрест (який вже є), надає гуманітарну допомогу.

Неурядові громадські організації:

Ла Страда – Україна – забезпечує роботу Національної гарячої лінії із запобігання домашньому насиллю, торгівлі людьми та гендерній дискримінації, консультування, надання психологічної допомоги [8].

Український Жіночий Фонд інформує міжнародну спільноту; збирає та передає кошти від міжнародних організацій локальним громадським організаціям для відкриття місць тимчасового перебування (шелтерів) для осіб, постраждалих від СНПК; збирає та визначає потреби територіальних громад щодо викликів, пов'язаних з СНПК.

Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем» здійснюють юридичний супровід постраждалих та впроваджують тренінгові програми для експертів сектору безпеки.

Злочини кадрових військових та афілійованих з російською армією збройних формувань, які беруть участь неспровокованій у збройній агресії проти України підпадають під кілька категорій військових злочинів, або ж злочинів проти людяності, метою яких є знищення соціальних зв'язків, деморалізації населення, , адже їх природа лежить у приниженні чи знищенні саме українців, або ж всіх, хто перебуває на їх боці, що можна кваліфікувати як геноцид [4] і не важливо цивільні це люди, чи військові, волонтери чи журналісти, що підтверджено звітами Генерального Секретаря ООН [1]. Насильство часто супроводжується катуваннями, приниженням, вбивствами або погрозами вбивства родичів. Російські військові

вважають ці злочини дозволеними, що підтверджується відсутністю внутрішніх розслідувань з боку РФ.

Через резонанс та жорстоку тактику і стратегію ведення агресії, питання реагування на СНПК та функціональних особливостей інституційного механізму України в реагуванні на ці злочини було висвітлено рядом дослідників, зокрема Катериною Левченко, Інною Загорюшко та Катериною Дученко у статті «Сексуальне насильство: російський метод ведення війни та політики» згадують органи влади, залучені до фіксації та документування та їх співпрацю з громадськими організаціями: «Офісом генерального прокурора спільно з органами досудового розслідування та закладами охорони здоров'я запроваджується механізм фіксації фактів вчинення російськими військовослужбовцями кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності українських жінок. Також, зважаючи на чутливість цієї категорії злочинів, запроваджується окремий механізм роботи з потерпілими особами.

Крім того, з метою документування злочинів сексуального насильства правоохоронні органи співпрацюють із правозахисними та громадськими організаціями. Наприклад, з такими як «Трибунал для путіна», «Україна. 5-та ранку», Українська асоціація правників тощо.» [14].

Інституційний механізм України є динамічною системою, яка поєднує національні та міжнародні інструменти. Незважаючи на наявність значної кількості діючих акторів, виникнення проблем, дискоординації та недосконалої комунікації між усіма уникнути не вдається.

В такому сенситивному питанні основоположним принципом діяльності всіх залучених є «Do No Harm» (не накривдити): запобігання вторинній травматизації постраждалих через інституційні процедури (допити, документування, опитування та навіть перенаправлення). Даний принцип необхідно паралельно впроваджувати на державному та неурядовому треках, в супроводі гармонізації законодавства та підвищення кваліфікації фахівців (суддів, слідчих, психологів, прокурорів).

Впровадження принципу можливе через реалізацію чіткого та зрозумілого протоколу реагування та перенаправлення з визначенням функціональних обов'язків кожного актора на кожному окремому етапі. Це має бути прозоро як для постраждалих так і для самих працівників системи реагування.

Висновки та рекомендації. За результатами аналізу інформації можна запропонувати наступні кроки для вдосконалення інституційного механізму публічної політики України в питання реагування та протидії СНПК:

1. Визначити коло суб'єктів які здійснюють заходи у сфері СНПК та чіткий порядок їх взаємодії;

2. Розробити стандартні операційні процедури виявлення та документування випадків СНПК;

3. Розробити та затвердити уніфіковані підходи (протоколи) щодо ідентифікації, здійснення попереднього огляду, надання медичної допомоги постраждалим особам; провести навчання із зазначених питань для осіб, які мають працювати з постраждалими особами;

4. Розробити стандарти надання допомоги постраждалим від СНПК відповідно до Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту [7];

5. Розробити гендерно чутливі підходи перенаправлення шляхом підвищення спроможності єдиних центрів надання різного виду безоплатних послуг

(психосоціальних, медичних, юридичних, безпекових) у районах наближених до лінії зіткнення та проживання та внутрішньо переміщених осіб;

6. Заохочувати постраждалих повідомляти про такі випадки конфіденційно (наприклад, через портал ДІЯ);

7. Забезпечення постраждалим від СНПК особам права на отримання всіх видів допомоги, незалежно від бажання співпрацювати з правоохоронними органами;

8. Розробити навчальні програми та курси для суб'єктів (слідчі, прокурори, судді, адвокати), які діють у відповідній сфері та проведення навчань з ними (в тому числі, шляхом підготовки навчальних відео курсів, які можуть бути пройдені без прив'язки до наявності інтернету) та забезпечити проведення таких навчань на регулярній та обов'язковій основі;

9. Продовжити проведення широкомасштабних інформаційних кампаній як в Україні так і за її межами, спрямованих на підтримку постраждалих від СНПК, а також інформування про нього як в Україні, так і місцях компактного проживання та перебування українців за кордоном;

10. В рамках співпраці з міжнародними та громадськими організаціями розробити інформаційні матеріали: листівки, буклети з інформацією про інституційний механізм публічної політики в реагуванні на СНПК, який функціонує в Україні та розповсюдити їх в друкованому і електронному вигляді через органи влади та органи місцевого самоврядування, міжнародні та громадські організації;

11. Забезпечити доступ усіх груп цивільного населення в районі конфлікту, а також у місцях розміщення ВПО, до інформації про надавачів послуг. На постійній основі оновлювати інформацію про доступні сервіси, так як частина з них діє за рахунок міжнародної технічної допомоги та розрахована на певний проміжок часу;

12. Забезпечити використання досвіду країн, які пережили війну і мали випадки СНПК (Боснія та Герцеговина, Хорватія, Колумбія, Демократична Республіка Конго);

13. Забезпечити налагодження співпраці та роботи з країнами, в яких перебувають українці, які виїхали з місць та регіонів тимчасової окупації.

Сильними сторонами інституційного механізму публічної політики у сфері реагування на СНПК є створення інфраструктури для допомоги постраждалим, активна міжнародна підтримка та політична воля на найвищому державному рівні. Проте є і певні слабкі місця, серед яких можна виокремити недостатню кількість спеціалізованих слідчих та низька довіра до правоохоронців у постраждалих.

Сексуальне насильство під час війни – це не просто злочин проти окремої людини, а інструмент ведення війни, спрямований на руйнування українського суспільства. Його особливості (системність, жорстокість, імунітет) ускладнюють протидію, але Україна вже створює механізми для захисту постраждалих і притягнення винних до відповідальності. Демонструється комплексний підхід до протидії СНПК, поєднуючи місцеві та міжнародні ініціативи. Проте ключовим залишається питання покращення законодавства та подолання соціальних стигм, що перешкоджають повній реалізації прав постраждалих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Conflict-Related Sexual Violence, report of the united nations secretary-general, p. 43, URL: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf> (дата звернення 24.03.2025).

2. Генеральна прокуратура України, результати діяльності, URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti>, (дата звернення 27.03.2025).
3. Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту Офісу генерального прокурора України, URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/struktura-struktura-ofisu-generalnogo-prokurora-zatverdzhena-nakazom-generalnogo-prokurora-vid-21-12-2019-no-99-shc>, (дата звернення 28.03.2025).
4. Енциклопедія сучасної України, визначення терміну «Геноцид» URL: <https://esu.com.ua/article-29090> (дата звернення 26.03.2025).
5. Закон України №4067-IX «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій», Ст. 1 П. 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-IX#Text> (дата звернення 25.03.2025).
6. Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків Офісу генерального прокурора України, URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/koordinaciini-centr-pidtrimki-poterpilix-i-svidkiv-otrimav-nove-primishhennya> (дата звернення 28.03.2025).
7. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту, URL: https://www.wicc.net.ua/media/int_protokol.pdf (дата звернення 25.03.2025).
8. Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації Ла-Страда Україна URL: <https://la-strada.org.ua/garyachi-liniyi> (дата звернення 25.03.2025).
9. Офіційне інтернет-представництво Президента України від 16.03.2025 р. «Україна представила пріоритети річного головування у Глобальному альянсі із запобігання сексуальному насильству під час конфліктів» URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-predstavila-prioriteti-richnogo-golovuvannya-u-glob-95465> (дата звернення 28.03.2025).
10. Пілотний проєкт з Невідкладних проміжних репарацій для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, який реалізується Глобальним фондом тих, хто пережив насильство, URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/groshova-dopomoga-dlya-postrazhdalih-vid-seksualnogo-nasilstva-vchinenogo-vijskovosluzhbovcyami-rosiyi (дата звернення 25.03.2025).
11. Платформа допомоги врятованим, URL: <https://www.help-platform.in.ua/pro-platformu/> (дата звернення 26.03.2025).
12. Положення про Міжвідомчу робочу групу з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання допомоги постраждалим, URL: <https://drive.google.com/file/d/1vkpdjvxijl5ovvZoj8PY-G8fSXqLkph2/view> (дата звернення 22.03.2025).
13. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, ст. 7 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 26.03.2025).
14. Сексуальне насильство: російський метод ведення війни та політики, І. Заवотько, К. Дученко, К. Левченко URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/seksualne-nasilstvo-rosijskij-metod-vedennja-vijni-ta-politiki.html> (дата звернення 26.03.2025).
15. Центри допомоги врятованим Фонду ООН в галузі народонаселення URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/SRC> (дата звернення 28.03.2025).

REFERENCES:

1. Conflict-related sexual violence. (2023). Report of the United Nations Secretary-General. United Nations. <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf>
2. Department for Counteraction to Crimes Committed in Armed Conflict Conditions. (n.d.). Office of the Prosecutor General of Ukraine. <https://gp.gov.ua/ua/posts/struktura-struktura-ofisu-generalnogo-prokurora-zatverdzhena-nakazom-generalnogo-prokurora-vid-21-12-2019-no-99-shc>

3. Encyclopedia of Modern Ukraine. (n.d.). Definition of the term «genocide.» <https://esu.com.ua/article-29090>
4. Global Survivors Fund. (n.d.). Pilot project on urgent interim reparations for victims of conflict-related sexual violence. https://ombudsman.gov.ua/news_details/groshova-dopomoga-dlya-postrazhdalih-vid-seksualnogo-nasilstva-vchinenogo-vijskovosluzhbovcyami-rosiyi
5. Interagency Working Group on Counteracting Sexual Violence Related to the Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine. (n.d.). Regulation on the Interagency Working Group... <https://drive.google.com/file/d/1vkpdjvxijl5ovvZoj8PY-G8fSXqLkph2/view>
6. International Criminal Court. (n.d.). Rome Statute of the International Criminal Court, Article 7. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. International Protocol on the Documentation and Investigation of Sexual Violence in Conflict. (n.d.). https://www.wicc.net.ua/media/int_protokol.pdf
8. La Strada Ukraine. (n.d.). National hotline for the prevention of domestic violence, human trafficking and gender discrimination. <https://la-strada.org.ua/garyachi-liniyi>
9. Office of the Prosecutor General of Ukraine. (n.d.). Activity results. <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti>
10. Office of the Prosecutor General of Ukraine. (n.d.). Coordination Center for Support of Victims and Witnesses. <https://gp.gov.ua/ua/posts/koordinacii-centr-pidtrimki-poterpilix-i-svidkiv-otrimav-nove-primishhennya>
11. Platform for Assistance to the Rescued. (n.d.). <https://www.help-platform.in.ua/pro-platformu/>
12. President of Ukraine. (2025, March 16). Ukraine presented priorities of the yearlong presidency in the Global Alliance to Prevent Sexual Violence in Conflict. <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-predstavila-prioriteti-richnogo-golovuvannya-u-glob-95465>
13. United Nations Population Fund (UNFPA). (n.d.). Survivors' Relief Centers. <https://ukraine.unfpa.org/uk/SRC>
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *Law of Ukraine No. 4067-IX «On the legal and social protection of persons affected by sexual violence related to the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the provision of urgent interim reparations.»* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-IX#Text>
15. Zavorotko, I., Duchenko, K., & Levchenko, K. (n.d.). Sexual violence: Russia's method of warfare and politics. Zn.ua. <https://zn.ua/ukr/LAW/seksualne-nasilstvo-rosijskij-metod-vedennja-vijni-ta-politiki.html>